

11.4.2025

EOAK/3332/2024

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

POLIISITUTKINNAN TOIMIVALTUUSSÄÄNNÖKSIÄ KEHITETTÄVÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli poliisilaitoksen menettelyä. Hän kertoi veljensä kuolleen tulipalossa A:n kunnassa. Kantelijan mukaan poliisilla ei ollut perustetta tehdä kotietsintää hänen veljensä asunnossa Oulussa, koska asiassa ei epäilty rikosta, eikä ollut mitään välitöntä vaaraa aiheuttavaa riskiä. Syytä asuntoon menemiselle ei myöskään selkeästi ilmoitettu. Kantelija katsoi myös, ettei hänen veljensä puhelimen tutkimiselle ollut perusteita.

2 SELVITYS

Asiassa antoi selvityksensä rikoskomisario sekä lausunnon poliisilaitos ja Poliisihallitus.

Jäljennökset selvityksestä ja lausunnoista liitetään oheen tiedoksi kantelijalle.

Poliisilaitokselta on saatu myös asiakirjaselvitystä.

2.1 Tapahtumatietoja asiakirjaselvityksen perusteella

A:n kunnassa tuhoutui 4.5.2024 tulipalossa vapaa-ajan käytössä ollut rakennus, jonka sisältä löytyi kaksi ruumista. Poliisi aloitti kuolemansyyn tutkinnan, jonka tutkinnanjohtajana toimi rikoskomisario.

Kantelijan isä kertoi poliisille vieneensä 2.5.2024 kyseiselle mökille poikansa (eli kantelijan veljen) ja tämän kanssa asuneen naishenkilön, joiden poliisi epäili menehtyneen tulipalossa. Rikoskomisario määräsi 16.5.2024 toimitettavaksi kotietsinnän heidän asuntoonsa Oulussa sen selvittämiseksi, löytyykö asunnosta kuolemansyyn selvittämiseen tarvittavia tietoja, esimerkiksi asiaan liittyvää viestiä. Kotietsintää koskevassa päätöksessä todetaan muun muassa, ettei asia ole rikoksen esitutkintaa ja että on erittäin tärkeää, että poliisi voi tarkistaa poliisilain 6 luvun 4 §:n perusteella em. asunnon sen varmistamiseksi, onko asunnolla kuolemansyyn selvittämiseen mahdollisesti liittyviä tietoja.

Etsintä toimitettiin vielä samana päivänä. Paikalla oli poliisin lisäksi kantelijan isä ja kotietsintäpöytäkirjan mukaan etsinnän tarkoitus oli kerrottu. Asunnosta otettiin poliisin haltuun puhelin ja paperilappu, jossa oli laulun sanoja. Etsintäpöytäkirjaan on kirjattu, että puhelin oli kantelijan veljen (rikoskomisario ilmoittaa kuitenkin selvityksessään, että se oli tulipalossa menehtyneen naisen). Tuohon puhelimeen tehtiin rikoskomisarion päätöksellä laite-etsintä poliisilain 6 luvun 4 §:n perusteella. Päätökseen on kirjattu, että puhelimesta epäiltiin olevan materiaalia, jonka perusteella voitaisiin selvittää kuolemiin liittyviä seikkoja. Puhelin on merkitty hävitetyksi kantelijan isän pyynnöstä.

2.2 Rikoskomisarion selvitys

Kyseisessä tulipalossa menehtyi kaksi henkilöä, joiden ruumiit olivat niin pahoin palaneet, ettei heidän henkilöllisyyttään voitu välittömästi varmistaa. Asiaa tutkittiin poliisilain 6 luvun 1 §:n mukaisena palonsyyn selvittämisenä sekä kuolemansyyn selvittämisenä siitä annetun lain 3 luvun mukaan.

Tutkinnassa tehtiin vaativaa teknistä palonsyyn tutkintaa, lähialuetiedustelua, mihin liittyi puhutuksia, poliisilain mukaista takautuvaa televalvontaa ja myös oikeuslääketieteelliset ruumiinavaukset. Alustavat tutkintatoimet eivät tuoneet sitä varmuutta vainajien henkilöllisyyteen, mitä vainajien tunnistamisessa edellytetään. Toisen vainajan henkilöllisyys varmennettiin lopulta DNA-tutkimuksella.

Tehdyt tutkintatoimet eivät tuoneet selvyttä vainajiin mahdollisesti ennen paloa yhteydessä olleista henkilöistä, uhrien toiminnasta eikä tulipalon syttymiseen liittyvistä seikoista. Tuohon mennessä tehdyssä tutkinnassa oli käynyt ilmi, ettei tulipalo ollut saanut alkunsa esimerkiksi savupiipusta tai rakennuksen uunista eikä sähkölaitteista. Teknisessä tutkinnassa huvilan uunista löytyi palanut matkapuhelin ja asunnon avaimet. Asiassa tarvittiin lisäselvitystä asunnossa olleisiin henkilöihin liittyen. Selvitettävänä oli, oliko tulipalo aiheutunut tapahtuman uhrin / uhrien omasta tuottamuksellisesta tai tahallisesta toiminnasta vai oliko kyse mahdollisesti tapaturmasta. Lisäksi lisäselvitystä tarvittiin myös mahdollisten ulkopuolisten tekijöiden selvittämiseksi.

Rikoskomisario määräsi kotietsinnän. Koska asiassa ei ollut syytä epäillä rikosta, kotietsintää ei määrätty pakkokeinolain vaan poliisilain perusteella. Kotietsinnän ensisijaisena tarkoituksena oli hankkia asiaan liittyvää lisäselvitystä esimerkiksi laite-etsinnän avulla saatavilla tiedoilla. Kotietsinnän kohteena olevalta asunnolta etsittäisiin asunnolla olevia mahdollisia tietoteknisiä laitteita kuten puhelimia, joissa voisi olla asiaan liittyvää tietoa tai jotka voisivat tuottaa tietoa käynnissä olevan poliisitutkinnan tutkintalinjoihin tai aiheuttaa sen, että asiassa pitäisi aloittaa rikoksen esitutkinta. Kotietsinnän toissijainen tarkoitus oli tuoda varmuutta myös siihen, että palon uhrin olivat asunnossa asuvat henkilöt.

Ottaen huomioon, että tutkittavana olevassa asiassa oli kuollut kaksi henkilöä, oli tutkintaintressi laadullisestikin erittäin tärkeä. Rikoskomisario toteaa tehneensä punnintaa kahden perusoikeuden (oikeus elämään ja yksityiselämän suoja) välillä sekä ottamalla huomioon voimassa olevan lainsäädännön tarkkarajaisuuteen liittyvät seikat suhteessa tutkintaintressiin.

Rikoskomisario toteaa, että poliisilain mukaan poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä ja hän viittaa poliisilain ja esitutkintalain yleisiin periaatesäännöksiin, muun muassa suhteellisuusperiaatteeseen ja vähimmän haitan periaatteeseen. Rikoskomisarion mukaan ottaen huomioon asian laadullisen puolen sekä sen, että oikeushyvien haltijat olivat hyvin todennäköisesti kuolleet, hän katsoi, että kotietsinnän tekeminen oli perusteltua myös heidän oikeusturvanäkökulmansa huomioiden. Rikoskomisario edellytti, että palossa kuolleen miehen isälle varattiin mahdollisuus olla etsinnällä mukana ja tämä saapuikin etsinnälle.

Rikoskomisarion mukaan hän harkitsi, että poliisilain 6 luvun 1 §:n maininta esitutkintalain soveltamisesta soveltuvin osin mahdollistaa pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 2 momentin soveltamisen, vaikka kotietsintä tehtiin tässä tapauksessa poliisitutkinnan yhteydessä. Kotietsintää ei tehty paikassa, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma oli sattunut, mutta valtuus tehdä kotietsintä tässä tapauksessa tuli pakkokeinolain em. säännöksestä ("taikka jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka").

Edellä mainituilla perusteluilla rikoskomisario päätyi tutkinnanjohtajana siihen, että hän teki poliisilain 6 luvun 4 §:n 2 momentin mukaisen kotietsintämääräyksen käyttäen poliisin Patja-järjestelmää, mikä sekään ei ole riittävän tarkkarajainen kyseisen päätöksen tekemistä ajatellen. Järjestelmä on rakennettu rikosperusteiselle tutkinnalle.

Kotietsinnällä asunnolta otettiin poliisin haltuun yksi matkapuhelin, joka oli palossa menehtyneen naishenkilön (ei siis kantelijan veljen). Laitte-etsinnästä on ilmoitettu poliisin toimesta naisvainajan vanhemmille. Asunnolta ei löytynyt huoneiston asukkaita, mikä vahvisti tutkinnan tuossa vaiheessa näkemystä siitä, että tulipalossa kuolleet olivat asunnossa asuneita henkilöitä.

Edellä mainituilla perusteilla rikoskomisario katsoi, että kotietsintämääräyksen antamiseen oli ollut perusteet ja että asiassa oli tehty riittävä perusoikeuspunninta ennen päätöksen tekoa. Etsinnällä mahdollisesti löydettävällä tiedolla voitiin olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä poliisilain 6 luvun 4 §:n mukaisesti.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeita

Poliisilain 6 luvussa säädetään poliisitutkinnasta. Luvun 1 §:n mukaan

Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi taikka palonsyyn selvittämiseksi.

Poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvien osien esitutkintalain säännöksiä.

Tämän säännöksen esitöissä on todettu, että ”Poliisitutkinnan toimittamisessa sovellettaisiin [6] luvun 2—4 §:n säännöksiä, jotka sivuuttaisivat esitutkintalain säännökset siltä osin kuin niissä säädetäisiin samoista asioista” ja että ”Tapauskohtaisten erojen vuoksi momentissa ei voitaisi tarkemmin määritellä sovellettaviksi tulevia esitutkintalain säännöksiä. Niiden sisällöstä useissa tapauksissa lisäksi ilmenee suhteellisen selvästi, voidaanko niitä tai niiden osaa soveltaa poliisitutkinnassa” (HE 224/2010 s. 143).

Poliisilain 6 luvun 4 §:ssä säädetään poliisitutkinnan turvaamisesta seuraavaa.

Poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä paikkaan tai alueelle, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut, tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle, ja tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä. Toimenpiteen edellytyksenä on lisäksi, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n mukaiset takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot on soveltuvien osien otettava huomioon asiakirjoja tarkasteltaessa. Toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.

Vakituisen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen poliisitutkinnan suorittamiseksi edellyttää päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä.

Esineen siirtämiseen yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella liittyvistä poliisimiehen toimivaltuuksista säädetään 2 luvun 8 §:n 4 momentissa.

Poliisilain 2 luvun 8 §:n 4 momentin mukaan

Poliisimiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella, jos se on tarpeen poliisitutkinnan turvaamiseksi. Vastaava oikeus poliisimiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi.

Poliisilain 6 luvun 4 §:n esitöissä todettiin muun muassa, että ”pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan lain 39 §:n 3 momenttia sillä tavalla täydennettynä, että toimenpiteistä olisi laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan. Lisäksi säännöstä täydennettäisiin siten, että pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n mukaiset takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot on soveltuvien osin otettava huomioon asiakirjoja tarkasteltaessa. Vaikka kysymys ei ole rikostutkinnasta, salassapitovelvollisuuteen ja -oikeuteen liittyvät näkökohdat on perusteltua ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon myös poliisitutkinnassa. Pykälän 2 momentin mukaan vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen poliisitutkinnan suorittamiseksi edellyttäisi päällystään kuuluvan poliisimiehen määrystä” (HE 224/2010 s.145).

Totean, että ennen vuotta 2014 voimassa olleen poliisilain (493/1995) 39 § 3 momentti oli samansisältöinen nykyisen poliisilain 6 luvun 4 §:n 1 momentin kahden ensimmäisen virkkeen kanssa.

Tuon aiemman poliisilain esitöissä todettiin muun muassa, että ”poliisitutkinnassa ei kuitenkaan voida yleisen viittaussäännöksen perusteella soveltaa sellaisia kansalaisten velvollisuuksiin tai viranomaisen toimivaltuuksiin liittyviä säännöksiä, joiden soveltamisen edellytyksenä niiden oman sanamuodon mukaan on rikoksen yleensä tai vakavuusasteeltaan tietynlaisen rikoksen tapahtuminen. -- Erityisesti onnettomuustutkinnassa ja palonsyyn tai kuolemansyyn tutkinnassa on myös otettu esineitä poliisin haltuun, otettu näytteitä ja tutkittu yksityisiä asiakirjoja. Tutkimuksissa on jouduttu suorittamaan toimenpiteitä myös yksityisillä alueilla. Toiminta ei ole voinut perustua pelkästään suostumukseen, vaan toimenpiteillä on puututtu kansalaisten perusoikeuksiin myös tahdosta riippumatta. Nykyisen oikeuskäsityksen mukaan poliisilla ei tässäkään tehtävässä voi olla pelkkään tavanomaiseen oikeuteen perustuvaa toimivaltaa puuttua kansalaisten perusoikeuksiin tai muihin laillisiin oikeuksiin. Toimivaltuuksista poliisitutkinnan toimittamisedellytysten turvaamiseksi on tarpeen antaa nimenomaiset säännökset” (HE 57/1994 s.74-75).

Perustuslakivaliokunta ei ottanut erityisesti kantaa poliisitukinnan turvaamista koskeviin toimenpiteisiin nykyistä poliisilakia säädettäessä. Aiemmin voimassa ollutta poliisilakia säädettäessä se totesi poliisitukinnan turvaamista koskevan säännöksen osalta, että "lain 38 §:n 3 momentin mukaiset edellytykset päästä kotirauhan perustuslainturvan piiriin kuuluvaan paikkaan on muotoiltu hyvin väljästi. Valiokunta pitää tältä osin välttämättömänä lain täsmentämistä. Kotirauhan piiriin pääsemiseksi täytyy olla käsillä konkreettisempi peruste kuin se, että esineillä tai asiakirjoilla "voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle". Valiokunta viittaa käytäntönsä, jonka mukaan varsinaisiin asuintiloihin pääsemiselle ns. tarkastusvaltuuksia myönnettäessä on asetettu tavallista tiukemmat edellytykset (PeVL 15/1994 s.2). Hallintovaliokunta totesikin mietinnössään, että "Perustuslakivaliokunnan huomautuksen johdosta valiokunta ehdottaa 39 (38) §:n 3 momenttiin uutta virkettä seuraavasti: "Toimenpiteen edellytyksenä on lisäksi, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä" (HaVM 20/1994 s.7). Näin sai muotonsa tuolloisen poliisilain säännös, joka tältä osin on samansisältöinen kuin nykyisen poliisilain 6 luvun 4 §:n 1 momentti.

Totean myös, että säädettäessä poliisilain 2 luvun 6a §:ää (Sisäänpääsy ja etsintä ampuma-aseiden väliaikaista haltuunottoa koskevan päätöksen täytäntöönpanon turvaamiseksi) perustuslakivaliokunta totesi muun muassa seuraavaa (PeVL 11/2017).

"Sääntelyn valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta on näin ollen merkityksellistä, voidaanko tarkastuksia pitää perustuslain 10 §:n 3 momentin tarkoittamassa mielessä välttämättöminä perusoikeuksien turvaamiseksi (ks. esim. PeVL 39/2016 vp, s. 4—5, PeVL 54/2014 vp, s. 3 ja PeVL 18/2010 vp, s. 7—8 sekä niissä viitatu lausunnot)

--

Perustuslakivaliokunta on usein painottanut, että perustuslain 10 §:n 3 momentin sanamuoto on siinä mielessä ehdoton, että kotirauhan piiriin ulottuva tarkastus on sidottu välttämättömyysvaatimukseen, ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö on tämän mukaisesti vakiintunutta. Valiokunta on toistuvasti edellyttänyt toimenpidevaltuuksia koskeviin säännöksiin kirjattavaksi, että esimerkiksi tarkastus asunnossa voidaan toimittaa vain, jos se on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi (ks. esim. PeVL 54/2014 vp, s. 3 ja siinä viitatu lausunnot).

--

Onnettomuustutkintaa voidaan valiokunnan mukaan tehdä kotirauhan piirissä, vaikka yhteys perusoikeuksien turvaamiseen saattaa olla etäisempi, mutta voidaan yleisesti arvioida onnettomuustutkinnalla ehkäistävän tulevaisuuden perusoikeusuhkia (PeVL 62/2010 vp, s. 5/II, PeVL 31/1998 vp, s. 2/I).

Totean vielä, että kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:n 1 ja 2 momentti kuuluvat seuraavasti

Kuolemansyyn selvittämiseksi on poliisin suoritettava tutkinta,

- 1) kun kuoleman ei tiedetä johtuneen sairaudesta tai kun vainaja ei viimeisen sairautensa aikana ole ollut lääkärin hoidossa;
- 2) kun kuoleman on aiheuttanut rikos, tapaturma, itsemurha, myrkytys, ammattitauti tai hoitotoimenpide tahi kun on aihetta epäillä kuoleman johtuneen jostakin sellaisesta syystä; tai
- 3) kun kuolema muuten on tapahtunut yllättävästi.

Tutkinnassa on tarvittaessa käytettävä lääkäriä apuna.

Tässä laissa poliisille ei ole annettu mitään erityisiä toimivaltuuksia.

Edelleen pelastuslain 41 §:n 5 momentin mukaan poliisin on toimitettava poliisilain 6 luvun 1 §:n mukainen poliisitutkinta palonsyyn selvittämiseksi sellaisissa tulipaloissa, joista seurauksena on ollut henkilön kuolema, vakava henkilövahinko tai huomattava omaisuusvahinko.

Tässäkään laissa poliisille ei ole annettu mitään erityisiä toimivaltuuksia.

3.2 Kannanotot

Poliisi on tässä tapauksessa tehnyt poliisitutkintaa. Rikosepäilyä ei ole ollut.

Poliisin toimivaltuuksista poliisitutkinnan turvaamiseksi on säädetty poliisilain 6 luvun 4 §:ssä. Korostan, että vaikka poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä, ei tämä tarkoita, että poliisilla olisi käytössään pakkokeinolain antamat toimivaltuudet (kuten rikoskomisario näyttää selvityksessään katsovan).

3.2.1 Kotietsintä

Poliisilain 6 luvun 4 §:n mukaan poliisilla oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä paikkaan tai alueelle, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut, tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle, ja tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä.

Tämän säännöksen esitöissä ei ole selvennetty, mitä tarkoitetaan ilmaisulla ”paikka tai alue, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut”,

Tässä tapauksessa kotietsintä on toimitettu eri paikkakunnalla kuin missä tulipalo on tapahtunut.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että lain ilmaisu ”paikka tai alue, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut”, on erittäin hankalasti sovitettavissa eri poliisitutkinnan lajeihin ja ”tätä käsitettä on tulkittava laajentavasti, että laissa poliisin toimitettavaksi osoitetut poliisitutkinnat ylipäänsä voidaan hoitaa”. Kun poliisi voi tarkastaa esineitä tai asiakirjoja ja nämä voivat olla myös kotirauhan piirissä, niin on myös katsottu, että poliisin toimivaltuuksia ei ole rajoitettu mihinkään tiettyyn paikkaan vaan edellä mainitut toimenpiteet voidaan tehdä missä vain (Rantaeskola ym: Poliisilaki – kommentaari s. 158).

Edelleen oikeuskirjallisuudessa on todettu käytännössä olleen epäselvyyttä, voidaanko hukkuneena löydetyn kuolemansyyn tutkinnassa tarkastaa vainajan koti. On katsottu, että näin voitaisiin poliisilain 6 luvun 4 §:n nojalla tehdä, jotta kuolemansyystä saadaan tarkempi selvyytys, esimerkiksi mahdolliset jäähyväiskirjeet. Vaikka välitön kuolinsyy on hukkuminen, virallinen kuolinsyy voi olla itsemurha (em. teos s.164).

Olen poliisilain tulkinnasta toista mieltä. Korostan, että viranomaisten oikeus päästä kotirauhan suojaamaan paikkaan kuten asuntoon tulee perustua laissa oleviin nimenomaisiin, täsmällisiin ja tarkkarajaisiin säännöksiin. Poliisilain 6 luvun 4 §:n sanamuoto ei käsitykseni mukaan anna poliisille oikeutta päästä kuin tapahtumapaikalle/-alueelle (joka toki voi olla esimerkiksi asunto). Tämän säännöksen esitöistä ei edellä todetusti löydy apua lainkohdan soveltamiseen, eikä mitään tukea varsinkaan laajentavaan tulkintaan. Esineiden ja asiakirjojen tarkastamisoikeus on käsitykseni mukaan tästä erillinen toimivaltuus, eikä sillä voida perustella oikeutta päästä kotirauhan piiriin.

Pidän sinänsä ymmärrettävinä rikoskomisarion ja lausunnonantajien esittämää siitä, että kyseisessä tapauksessa tapahtumien selvittämisen intressi on ollut suuri ja on ollut tarve saada lisätietoja muun muassa kyseisellä etsinnällä. Pelkkä tarve ei kuitenkaan voi perustaa toimivaltaa siihen, että poliisi menee toisella paikkakunnalla sijaitsevaan kotirauhan suojaamaan asuntoon, olkoonkin että oli todennäköistä, että sen asukkaat olivat kuolleet tulipalossa.

Totean vielä, että poliisilain 2 luvun 6a § (Sisäänpääsy ja etsintä ampumaseiden väliaikaista haltuunottoa koskevan päätöksen täytäntöönpanon turvaamiseksi) katsottiin olevan tarpeen säätää vuonna 2017, kun poliisilla oli sinänsä hyvin perusteltu tarve päästä näissä tilanteissa kotirauhan piiriin, mutta sääntely oli puutteellista. Kun kyse oli kotirauhaan puuttumisesta, niin sääntelyn yksityiskohtia hiottiin vielä eduskuntakäsittelyn aikana (ks. HE 266/2016, PeVL 11/2017, HaVM 12/2017). Pidän tilannetta säättämistarvetta arvioitaessa hyvin pitkälti nyt käsiteltävänä olevaan kysymykseen verrattavana. Pelkkä laissa säädetty tehtävä ei siis luo toimivaltaa. Kun kyse oli pääsystä kotirauhan piiriin, tästä oli säädettävä täsmällisesti laissa. Totean myös, että em. teoksessa Poliisilaki – kommentaari (joka on ilmestynyt vuonna 2014) katsottiin, että poliisilain 6 luvun 4 §:n perusteella olisi voitu käydä hakemassa aseet niiden säilytyspaikasta (em. teos s.162) – näin ollen tämäkään tuossa teoksessa esitetty tulkintakannanotto ei ole ollut kestävä.

Edellä todetun perusteella katson, että tässä tapauksessa poliisilla ei ole ollut toimivaltaa toimittaa kotietsintää kantelijan veljen asunnossa jo siksi, että tuon poliisitutkinnan kohteena olleet kuolemat eivät olleet sattuneet siellä. Ei olekaan tarpeen enemmälti arvioida sitä, oliko etsinnällä perustellusti voitu olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Totean kuitenkin, että pelkkä mahdollisuus lisätietojen saamiseen ei ole riittävää.

Rikoskomisario on mitä ilmeisimmin toiminut poliisissa noudatetun käytännön ja saamansa koulutuksen mukaisesti. Käytettävissä olevan selvityksen mukaan etsinnän tarkoitus on ilmoitettu paikalle olleelle kantelijan isälle. Näistä syistä asia ei anna rikoskomisarion osalta muuhun kuin, että saatan käsitykseni hänen menettelystään hänen tietoonsa.

Näyttää lausuntojen perusteella siltä, että poliisi pitää tärkeänä, että poliisitutkinnassa olisi oikeus päästä muuhunkin kuin vain tapahtumapaikkaan tai -alueelle, jos sillä on tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Tämä edellyttäisi edellä esittämäni huomioon ottaen lainsäädännön muutosta.

Joka tapauksessa poliisitutkinnassa tehtäviä (koti)etsintöjä koskevassa sääntelyssä tulisi ottaa huomioon myös erityistä kotietsintää koskeva sääntely. Poliisitutkinnassakin voi olla tarve tehdä etsintä sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei tämän lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä (ks. pakkokeinolaki 8 luku 1 § 3). Pakkokeinolain mukaan tällaisesta etsinnästä päättää lähtökohtaisesti tuomioistuin. Etsinnän edellytysten ja päätöksentekomenettelyn tulisi käsitykseni mukaan olla sama riippumatta siitä, onko kysymys poliisitutkinnasta vai esitutkinnasta. Tämäkin näkökohta osoittaa, että poliisitutkintaa koskevaa sääntelyä on tarvetta kehittää.

Saatan käsitykseni lainsäädännön kehittämistarpeesta sisäministeriön tietoon.

Kyse on myös poliisin koulutuksesta ja ohjeistuksesta. Tämän vuoksi saatan käsitykseni poliisilain 6 luvun 4 §:n tulkinnasta Poliisihallituksen tietoon.

3.2.2 Puhelimen tutkiminen

Sekä kantelijan veljen että tulipalossa kuolleen naisen käytössä olleisiin teleosoitteisiin (toisin sanoen heidän puhelinliittymiinsä) on Oulun käräjäoikeuden myöntämän luvan perusteella kohdistettu takautuvaa televalvontaa. Tämä on perustunut poliisilain 5 luvun 8 §:n 5 momenttiin. Sen mukaan

Poliisille voidaan antaa lupa kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettussa kuolemansyyn selvittämisessä vainajan hallussa olleen teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jos toimenpiteellä voidaan perustellusti olettaa saatavan kuolemansyyn selvittämisessä tarvittavia tietoja.

Televalvonta ei tarkoita itse puhelimen sisällön (viestien) tutkimista, vaan tässä tapauksessa yksinkertaista esimerkiksi sitä, että poliisi on saanut teleoperaattorilta tietoja puhelimen käytöstä ja sijainnista. Tältä osin ei ole aihetta epäillä lainvastaista tai muutoinkaan virheellistä menettelyä.

Lisäksi kotietsinnällä löytyneeseen puhelimeen on tehty laite-etsintä.

Totean, että etsintä- ja haltuunottopöytäkirjan mukaan kotietsinnässä asunnosta löytynyt puhelin oli kantelijan veljen, mutta rikoskomisarion selvityksen mukaan se olikin tulipalossa kuolleen naisen. Minulla ei ole aihetta epäillä rikoskomisarion ilmoitusta. Totean kuitenkin, että tämä tarkoittaa, että pöytäkirjan merkintä on virheellinen. Samoin on todettava, että tuo puhelin on hävitetty kantelijan isän pyynnöstä, vaikka puhelin ei ollut kantelijan veljen. Kantelijan isän pyynnöllä ei näin ollen olisi pitänyt olla merkitystä puhelimen kohtalosta päätettäessä.

Kiinnitän rikoskomisarion huomiota näihin virheisiin.

Vaikka kantelijan arvostelemaa hänen veljensä puhelimen tutkintaa ei siis ole käytettävissäni olevan selvityksen mukaan tehty, totean kuitenkin laite-etsinnästä poliisitutkinnassa seuraavaa.

Poliisilain 6 luvun 4 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle.

Tämän säännöksen (tai aiemman vastaavan poliisin säännöksen) esitöissä ei lausuta mitään laite-etsintää vastaavan toimenpiteen tekemisestä poliisitutkinnassa. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että tässä säännöksessä tarkoitettu esine tai asiakirja voi olla esimerkiksi tietokone tai matkapuhelin ja niiden sisältämät tiedot usein ovat (sähköisiä) asiakirjoja. Lainkohdan sanmuodon mukaan tämä poliisilain säännös oikeuttaisi tarkastamaan esineen, kun tarkastamisella voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä (Rantaeskola ym: Poliisilaki – kommentaari s. 161-2). Edelleen on katsottu, että koska lainvalmistelutöissä ei ole tuotu esille mitään aikaisemman käytännön muuttamisesta, voitaneen poliisin tarkastamat esineet ja asiakirjat tarpeen mukaan ottaa poliisin haltuun (em. teos. s.160).

Laite-etsinnän sallittavuus poliisitutkinnassa ei mielestäni kuitenkaan ole mitenkään selvää. Kun tässäkin on kyse perusoikeuksiin puuttuvasta toimenpiteestä, tulisi lainsäädännön olla täsmällistä ja tarkkarajaista. Kuitenkin edellä todetusti oikeuskirjallisuudessa katsotaan, että poliisitutkinnassa voitaisiin tehdä perusoikeuksien kannalta merkitykseltään pitkälti takavarikkoon ja laite-etsintään verrattavia toimenpiteitä hyvin yleisluontoisen poliisilain 6 luvun 4 §:n nojalla. Pidän hyvin kyseenalaisena, voiko tällaista tulkintaa pitää hyväksyttävänä, kun on kyse perusoikeuksiin puuttumisesta.

Toinen kysymys on se, että päätöksen asiassa voisi poliisilain 6 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tehdä vieläpä kuka tahansa poliisimies (vaikkakin nyt päätöksen on tehnyt rikoskomisario). Totean, että Euroopan unionin tuomioistuin on 4.10.2024 antanut ennakkoratkaisupyyntöön päätöksen asiassa C-548/21 (ECLI:EU:C:2024:830). Siinä katsottiin, että pääsystä kaikkiin matkapuhelimen sisältämiin tietoihin voi seurata vakava tai jopa erityisen vakava puuttuminen rekisteröidyn perusoikeuksiin. Niihin voi mm. sisältyä erityisen arkaluontoisia tietoja. Tällaisesta puuttumisesta yksityiselämään ja henkilötietojen suojaan on säädettävä lailla riittävän täsmällisesti. Tällaisen pääsyn tietoihin on edellytettävä lisäksi joko tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa (kiiretapauksia lukuun ottamatta).

Varsinais-Suomen kärjäoikeus on 20.1.2025 muun muassa tähän tuomioon viitaten muun muassa katsonut, että poliisin itse esitutkinnan yhteydessä päättämä laite-etsintä on unionin oikeuden vastainen toimivallan puuttumisen vuoksi, kun pakkokeinosta on päättänyt poliisi eikä tuomioistuin tai poliisista riippumaton hallinnollinen viranomainen. Kärjäoikeuden päätöksestä on valitettu, eikä se siis ole lainvoimainen.

Lisäksi totean, että oikeusministeriössä on em. Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisun johdosta valmisteltavana pakkokeinolain muutos, jonka mukaan laite-etsinnästä päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta päätöksen vahvistaisi tällöin tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Olen 19.3.2025 antanut hallituksen esitysluonnoksesta oikeusministeriölle lausunnon (EOAK/1471/2025). Siinä totesin muun muassa seuraavaa.

Käsitykseni mukaan viimeistään EU-tuomioistuimen em. tuomio antaa aiheen poliisitutkinnassa tehtävän laite-etsintää vastaavan toimenpiteen sääntelyn uudelleen arviointiin niin toimenpiteen edellytysten kuin toimenpiteen päättämistoimivallan osalta. Käsitykseni mukaan laite-etsinnän edellytysten ja päätöksentekomenettelyn tulee olla sama riippumatta siitä, onko kysymys poliisitutkinnasta vai esitutkinnasta.

Jos siis tällainen toimivaltuus poliisitutkintaa varten halutaan, tulee siitä käsitykseni mukaan säätää täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Saatan käsitykseni sisäministeriön ja myös Poliisihallituksen tietoon.

Poliisin menettely toimittaa laite-etsintä kantelun tarkoittamassa poliisitutkinnassa on perustunut rikoskomisarion määräykseen. Tältäkin osin hän on mitä ilmeisimmin toiminut yleisesti noudatetun käytännön ja koulutuksen mukaisesti. Tämän vuoksi asia ei hänen osaltaan anna aihetta muuhun kuin, että saatan edellä esittämäni käsitykset laite-etsinnästä poliisitutkinnassa hänen tietoonsa.

4 YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

Katson kohdasta 3.2.1 tarkemmin ilmi käyvin perustein, että rikoskomisariolla ei ole ollut toimivaltaa määrätä poliisilain 6 luvun 4 §:n perusteella kotietsintää Oulussa, kun poliisitutkinnan kohteena olleet kuolemantapaukset ovat sattuneet kunnassa A.

Kun rikoskomisario näyttää sinänsä toimineen poliisissa noudatetun käytännön ja koulutuksen mukaisesti, pidän riittävänä, että saatan käsitykseni hänen menettelystään hänen tietoonsa.

Laite-etsinnästä päättämisenkin osalta rikoskomisario näyttää toimineen poliisissa noudatetun käytännön ja koulutuksen mukaisesti. Tämän vuoksi asia ei anna tältä osin aihetta muuhun kuin, että saatan hänen tietoonsa kohdassa 3.2.2 esittämäni käsityksen poliisin toimivallasta toimittaa laite-etsintä poliisitutkinnassa, minkä lisäksi kiinnitän hänen huomiotaan toimenpiteiden asianmukaiseen kirjaamiseen kohdassa 3.2.2 toteamani johdosta.

Asiassa saatujen lausuntojen perusteella näyttää siltä, että poliisi pitää tärkeänä, että poliisitutkinnassa olisi oikeus päästä muuhunkin kuin vain tapahtumapaikkaan tai -alueelle, jos sillä on tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Tämä edellyttäisi edellä esittämäni huomioon ottaen lainsäädännön muutosta.

Lisäksi totean, että etsinnän edellytysten ja päätöksentekomenettelyn tulisi käsitykseni mukaan olla sama riippumatta siitä, onko kysymys poliisitutkinnasta vai esitutkinnasta myös silloin, kun etsintä tehdään pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettussa tilassa (jolloin esitutkinnassa on kyse erityisestä kotietsinnästä). Tämäkin edellyttää poliisitutkintaa koskevan lainsäädännön kehittämistä.

Edelleen katson kohdassa 3.2.2 toteamillani perusteilla, että on aihetta uudelleen arvioida poliisitutkinnassa tehtävän laite-etsintää vastaavan toimenpiteen sääntely niin toimenpiteen edellytysten kuin toimenpiteen päättämistoimivallan osalta.

Ylipäätään kotietsintää, takavarikkoa (tai haltuunottoa) ja laite-etsintää tosiasiallisesti vastaavat toimenpiteet poliisitutkinnassa on poliisilain 6 luvussa säädelty hyvin niukasti. Tätä osoittaa edellä lausutun lisäksi jo se, että pakkokeinolaissa näitä toimenpiteitä säännellään kahdessa laajassa luvussa ja poliisilaissa niitä koskee vain yksi pykälä.

Kun asiassa on tullut ilmi, että poliisitutkintaa koskevia säännöksiä on tarvetta kehittää, saatan edellä esittämäni käsitykset sisäministeriön tietoon. Pyydän sitä 31.12.2025 mennessä ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin päätökseni on antanut aihetta.

Kun kyse on myös poliisin koulutuksesta ja ohjeistuksesta, saatan käsitykseni myös Poliisihallituksen tietoon ja pyydän sitä saattamaan ratkaisuni tiedoksi alaisilleen poliisiyksiköille.

Kiinnitän myös poliisilaitoksen huomiota kohdissa 3.2.1 ja 3.2.2 esittämiini käsityksiin poliisin toimivaltuuksista poliisitutkinnassa.

Edellä mainituissa tarkoituksissa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni sisäministeriölle, Poliisihallitukselle, poliisilaitokselle ja rikoskomisariolle.